

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL SERMAYE PROFİLLERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA*

Orhan GÖKÇE**

Hülya EŞKİ UĞUZ***

Özet

Sosyal sermayesi yüksek olan toplumların üyeleri iyi işler bulabilir, onu muhafaza edebilir, kamusal yarara dönük projelere ön ayak olabilir, sözleşmeli düzenlemeleri uygulamaya geçirebilir, mevcut kaynakları daha etkin kullanabilir, çözüme yönelik önerileri daha barışçıl bir biçimde münakaşa edebilir ve böylece sorunlara daha uygun çözümler üretebilirler. Aynı şeyi bireysel düzlemde de gözlemlemek mümkündür. Yani sosyal sermaye stoku yüksek bireyler, diğer bireylere oranla daha sağlıklı, daha mutlu ve daha başarılıdırlar. Ne var ki yapılan araştırmalar ülkemizde sosyal sermaye düzeyinin oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Düşük sosyal sermaye düzeyi kanımızca ölçmede kullanılan kriterlerden kaynaklanmaktadır. Bu çalışmada literatürdeki mevcut çalışmalardan farklı olarak sosyal sermaye “güven” ve “katılım” boyutlarına ilaveten diğer boyutlar da dikkate alınarak analiz edilecektir. Sosyal sermayenin ölçümüne ilişkin metodolojik tartışmalar etrafında şekillenen bu çalışma, bu yöndeki iddialara da bir cevap niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal sermaye, ölçme, güven, katılım.

Abstract

One would expect members of society with high stocks of social capitals are able to find and keep good jobs, initiate projects serving public interests, enforce contractual agreements, use existing resources more efficiently, resolve disputes more amicably, and respond to citizens' concerns more promptly. The same thing is possible to observe in individual level. That is high stock of social capital individuals, other than healthier, happier and more successful. However,

* Bu çalışma, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından 2009 yılında kabul edilen “Sosyal Sermaye –Önemi, Üretimi ve Ölçümü- Üzerine Bir Alan Araştırması” isimli doktora tez çalışmasından yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü.

*** Arş. Görv. Dr., Selçuk Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü.

research that shows in our country endowed with very low level of social capital. Methodological discussions concerning the measurement of social capital shaped around this work at the same time a response to this direction claims.

Key Words: Social capital, measurement, trust, participation.

1. Giriş

Woolcock (1998: 155), yüksek sosyal sermaye stokuna sahip toplumların daha güvenli, daha sağlıklı, daha kültürlü, daha iyi yönetilen ve genelde daha az sosyal sermaye stokuna sahip olanlardan daha mutlu toplumlar olduklarını iddia etmektedir. Çünkü ona göre, sosyal sermayesi yüksek olan toplumların üyeleri iyi işler bulabilir, onu muhafaza edebilir, kamusal yarara dönük projelere ön ayak olabilir, sözleşmeli düzenlemeleri uygulamaya geçirebilir, mevcut kaynakları daha etkin kullanabilir, çözüme yönelik önerileri daha barışçıl bir biçimde münakaşa edebilir ve böylece sorunlara daha uygun çözümler üretebilirler. Woolcock'un kolektivite düzleminde ortaya çıkmasını umduğu bu faydaların bireysel düzlemde de aynı faydalarla ortaya çıkacağını söylemek mümkündür. Buna göre, başkalarından yardım alabilen insanların alamayanlara göre daha sağlıklı, daha mutlu ve varlıklı, bu insanların çocuklarının okulda daha başarılı oldukları ve içinde buldukları camiaların anti-sosyal davranışlardan daha az zarar gördükleri iddia edilebilir (Field, 2006: 64).

Bireylerarası güven derecesinin oldukça düşük, bireylerin sivil toplum kuruluşlarına katılımının son derece az ve siyasal kurumlardan ziyade ordu ve mahkemeler gibi devlet kurumlarına duyulan güven düzeyinin daha fazla olduğu Türkiye, sosyal sermaye düzeyi düşük bir ülke olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu tespit, genelde bireylerin sivil etkinliklere katılımı, genelleştirilmiş ya da siyasal kurumlara duyulan güven düzeyi gibi göstergelerden hareketle yapılmaktadır. Belirtilmelidir ki; güven düzeyine ilişkin verilerden ya da katılım düzeyinden hareketle sosyal sermayeyi ölçmeye kalkışmak zayıf bir ölçüm olarak kabul edilmektedir (National Statistics, 2001: 12-14). Bu yüzden sosyal sermayeyi ölçmeye yönelik bir çalışmanın, sosyal sermayenin bu iki önemli boyutuna (katılım ve güven düzeyi) ilaveten diğer boyutlarını da ölçme sürecine dahil etmesi ve daha bütüncül bir bakış açısı geliştirmesi kaçınılmaz bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde sosyal sermayeyi ölçmeye yönelik farklı çalışmalarda da bu iki göstergeden hareketle Türkiye'nin ya da belirli grupların (üniversite çalışanları, gençler gibi) sosyal sermaye düzeylerinin düşük ya da yüksek oldu-

ğu sonucuna ulaşılmaktadır. Literatürdeki mevcut çalışmalardan farklı olarak, öğrencilerin sosyal sermaye düzeylerini belirlemeye yönelik bu çalışmada sosyal sermaye, sadece “güven” ve “katılım” düzeyi gibi iki göstergeden hareketle değil, sosyal sermayenin diğer boyutları da ölçüm sürecine dahil edilerek ölçülmeye çalışılacaktır. Sosyal sermayenin pozitif dışsallıkları göz önünde bulundurulduğunda, bu ve farklı düzlemlerde gerçekleştirilecek benzeri çalışmaların önemi de ortaya çıkmaktadır. Eğer gerçekten de Türkiye’deki sosyal sermaye düzeyi iddia edildiği gibi düşük seviyelerdeyse çözüme yönelik görüşleri ve sosyal sermayeyi üreten hususları da tartışmak gerekmektedir. Ancak bu çalışma, söz konusu tartışmalardan ziyade sosyal sermayeyi ölçmeye yönelmektedir. Bu bağlamda çalışmada öncelikle sosyal sermayeyi ölçmede karşılaşılan sorunlara ve bu konudaki metodolojik tartışmalara yer verilecek, sonrasında ise Selçuk Üniversitesi’nde lisans düzeyinde eğitim gören öğrencilerin sosyal sermaye profilleri çıkarılmaya çalışılacaktır.

2. Sosyal Sermaye ve Ölçüme Yönelik Metodolojik Tartışmalar

Sosyal bilimlerde ölçme, kaçınılmaz bir biçimde zor bir iştir. Epistemolojik nedenlerle sosyal sermayenin tek bir konseptinden ve geçerli tek bir görünümünden söz etmek mümkün görünmemektedir. Öncelikle sosyal sermayenin ne olduğu konusunda güçlü bir konsensus bulunmamaktadır (Adam ve Roncevic, 2003: 160). Sosyal sermaye literatürü, açıkça sosyal sermayenin klasikleşmiş isimleri olarak kabul gören Bordieu, Coleman ve Putnam’ın görüşleri etrafında bölünmüş durumdadır. Sözü edilen yazarlardan Bourdieu sosyal sermayeyi,

"Bir bireyin ya da bir grubun, kalıcı ilişkiler ağında, az çok kurumlaşmış karşılıklı tanıma ve tanınmalara sahip olması sayesinde elde ettiği gerçek ya da potansiyel kaynakların, yani böylesi bir ağın harekete geçirmeye olanak sağladığı sermaye ve güçlerin toplamı" (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 108) olarak tanımlarken, Coleman’sa (1998) aynı kavramı şu şekilde açıklamaya çalışmaktadır;

"Sosyal sermaye tek bir varlık değildir, ortak iki özelliği olan farklı varlıkların çeşitlenmesidir: Bunların hepsi bir sosyal yapının bazı düzlemlerinden oluşmuşlardır ve bu, yapının içindeki bireylerin hareketlerini kolaylaştırmaktadır."

Putnam’a göreyse sosyal sermaye;

"Ortak hedefleri sağlamak amacıyla aktörlerin işbirliği halinde ve etkin şekilde ortak hareket etmesini sağlayan güven, sosyal normlar ve ağlar gibi sosyal örgütlenmenin özelliklerinden oluşmaktadır" (Altan, 2007: 224).

Bu, yani sosyal sermayenin farklı biçimlerde tanımlanıyor olması, sosyal sermaye ile doğrudan ilgili olan şeylerin çoğunun söze dökülemeyen, ilişkilere dayanan şeyleri içermesi, onun ölçümünü ve uygun göstergelerin hazırlanmasını da bir hayli zorlaştırmaktadır (National Statistics, 2001: 13; Field, 2006: 199, Grootaert, 1998: 10; Oyen, 2002: 11). Adam ve Roncevic'e göre (2003: 166), sosyal sermayeyi ölçme çalışmaları hala başlangıç aşamasındadır. Söz konusu durum, bazı yazarların sosyal sermayenin sonucu olarak ele aldıkları şeyi, diğer yazarların sosyal sermayenin kaynağı gibi ele alarak tanımlamaya çalışmalarından kaynaklanmaktadır. Tüm bu zorluğuna rağmen, belirtilmelidir ki son dönemlerde sosyal sermaye literatüründe yaşanan gelişmeler, sosyal sermaye ölçümlerinin geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmaya başlamıştır (Narayan ve Cassidy, 2001: 67).

Sosyal sermayeyi ölçmeye yönelik çalışmalarda, sosyal sermaye eğer bireylerin sahip olduğu birşeyden ziyade grupların sahip olduğu birşey olarak ele alınıyorsa, sosyal sermaye genelde veri setlerinin ikincil analizleri (güven ya da katılım düzeyi gibi konularda yapılan çalışmalar) gibi yakın değerler üzerinden ölçülmektedir. Yani sosyal sermayenin kolektivitinin bir özelliği olarak ele alındığı durumlarda, sosyal sermayenin en yaygın ölçümü "katılım" boyutu üzerinden şekillenmekte ve politik, dini ve gönüllü kuruluşların faaliyetlerine katılım oranının sosyal sermayeyi ölçtüğü düşünülmektedir. Sosyal güven de, sosyal sermayenin düzeyini belirlemede "çabuk ama kirli" bir ölçüm yöntemi olarak değerlendirilse de, pek çok araştırmada kullanılan bir başka ölçüt olarak ortaya çıkmaktadır. Bu konuda en sık başvurulan çalışma, Dünya Değerler Araştırması (World Values Survey)'dır. Bu araştırmada katılımcılara, "Sizce genelde insanların çoğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla herhangi bir ilişki kurarken veya bir iş yaparken hiç bir zaman dikkati elden bırakmamak mı gerekir" tarzında sorular sorulmaktadır. Bu soruya verilen cevap eğer, "evet insanların çoğuna güvenilebilir" şeklinde oluşuyorsa bu toplumun güven düzeyinin yüksek, "dikkatli olmak gerekir" seçeneği öne çıkarsa da toplumun düşük güvenli bir toplum olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, Dünya Değerler Araştırması (World Values Survey), "güven" gibi farklı bağlamlarda farklı tanımları olan bir kavram üzerinden şekillendiği için eleştirilmektedir. Aslında bu, sadece bu araştırmaya yönelik bir eleştiri olarak da algılanmamalıdır. Gerçekten de "güven" in sos-

yal sermayeyi ölçmede tek başına yeterli bir vekil olduğu konusunda evrensel bir fikir birliği de bulunmamaktadır. Bu nedenlerle güven hakkında tek bir sorudan ya da katılım düzeyinden hareketle sosyal sermayeyi ölçmeye kalkışmak zayıf bir ölçüm olarak kabul edilmektedir (National Statistics, 2001: 12-14).

Sosyal sermaye ölçümlerindeki bir diğer metodolojik tartışmaya göre de, kolektif sosyal sermaye basitçe bireylerin sosyal sermayelerinin toplamından ibarettir ve bireylere sorulan sorular ve onların cevapları aracılığıyla sosyal sermayeyi ölçmeye çalışmak pek ala mümkündür. Sosyal sermaye ister kolektivitenin, isterse de bireylerin bir özelliği olarak ele alınsın Cote ve Healy'ye göre (aktaran National Statistics, 2001: 14), sosyal sermaye ölçümlerinde, mümkün olduğu kadar tavırlarla davranışlar arasında bir denge ve kültürel bağlamla da ilişki kurulmalıdır. Yine kabul edilebilir bir sosyal sermaye ölçümü, sosyal sermayenin anahtar boyutları üzerinden şekillenmelidir. Ne var ki, sosyal sermayeye ilişkin diğer hususlarda olduğu gibi, sosyal sermayenin boyutları konusunda da literatürde bir fikir birliği bulunmamaktadır. Mesela Narayan ve Cassidy'e (2001: 67) göre sosyal sermayenin; grubun nitelikleri, genelleştirilmiş kurallar, birliktelikler, girişkenlik, komşularla bağlantılar, gönüllülük ve güven olmak üzere yedi farklı boyutu bulunmaktadır. Yine bir başka kaynakta da sosyal sermayenin güven, sosyal eylemleri yönlendiren kurallar ve normlar, sosyal etkileşimin tipleri, ağ kaynakları ve diğer ağsal nitelikler (www.gnudung.com, 10.08.2008) olmak üzere beş farklı boyutunun bulunduğu ileri sürülmektedir.

3. Selçuk Üniversitesi Lisans Öğrencilerinin Sosyal Sermaye Profilleri

Öğrencilerin sosyal sermaye profillerini çıkarmayı amaçlayan bu çalışmada sosyal sermayenin farklı boyutlarından hareket edilmesi uygun görülmüştür. Bu çerçevede araştırma sürecine dahil edilen boyutlar ve boyutlarla ilişkilendirilen konu başlıkları şu şekilde tespit edilmiştir:

1. Katılım, Gönüllülük, Sosyal Adanmışlık ve Sorumluluk

- (i) Öğrenci topluluğuna üyelik,
- (ii) Sivil toplum kuruluşlarına üyelik,
- (iii) Siyasi partilere üyelik,
- (iv) Toplumsal faydası olan aktiviteye katılım,

- (v) Toplumsal faydası olan bir projeye zaman-para harcama,
- (vi) Genel seçimlere katılım,
- (vii) Toplum yararına bir konu hakkında yardım talebinde bulunma,
- (viii) Toplumsal aktivitelere gönüllü katılınacağını düşünme,
- (ix) Toplumsal aktivitelere cezalandırılma ya da eleştirilme kaygısıyla katılınacağını düşünme.

2. Güven Düzeyi

- (i) Genel güven düzeyi,
- (ii) Aynı sınıf/ırk/din/ ya da etnik gruptaki insanlara güven düzeyi,
- (iii) Farklı sınıf/ırk/din/ ya da etnik gruptaki insanlara güven düzeyi,
- (iv) Bir sırdaşın varlığı,
- (v) Yaşanan kentteki insanlara güven düzeyi,
- (vi) Çevrenin güven düzeyi,
- (vii) Kendini emniyette hissetme.

3. Özyeterlilik ve Kontrol Düzeyi

- (i) Kimlik algısı,
- (ii) Kendiyle gurur duyma,
- (iii) Başarı algısı,
- (iv) Mutluluk düzeyi,
- (v) Önemli kararları alabilme gücü,
- (vi) Güzel bir geleceğe inanç.

4. Sosyal Etkileşim ve İletişim

- (i) Aktivite sıklığı,
- (ii) Aktivitelerin kiminle yapıldığı,
- (iii) İletişim yeteneği,
- (iv) İletişimin gücüne inanma,

5. Farklılaşma ve Farklılıklara Hoşgörü Düzeyi

- (i) Farklılaşma düzeyi,
- (ii) Farklılaşmanın herhangi bir probleme neden olacağı düşüncesi,
- (iii) Farklılaşmanın çatışmaya dönüşebileceği düşüncesi.

3.1. Çalışmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

Çalışmada araştırma evreni, Selçuk Üniversitesi lisans öğrencileri olarak belirlenmiştir. Selçuk Üniversitesi bünyesinde, lisans düzeyinde eğitim veren onaltı fakülte ve üç yüksek okul bulunmaktadır. Ancak bu yüksek okullardan birisi olan Akşehir Sağlık Yüksekokulu, Konya il sınırları içerisinde bulunmadığından, buradaki öğrencilerin ağ yapılarının Konya'daki öğrencilerden farklı şekillenebileceği düşüncesiyle, Akşehir Sağlık Yüksekokulu çalışma evrenine dahil edilmemiştir. Sadece Konya Merkez'deki fakülte ve lisans eğitimi veren yüksekokul öğrencileri çalışma evrenine dahil edildiğinde; bu fakülte ve yüksekokullarda 2008-2009 eğitim-öğretim döneminde öğrenim gören öğrenci sayısının 39.457 olduğu görülmektedir (bkn Tablo 1).

Tablo 1: Selçuk Üniversitesi 2008-2009 Eğitim Öğretim Yılı Fakülte ve Yüksekokul Bazında Öğrenci Sayıları

Fakülte	Öğrenci Sayısı
Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi	8318
Fen-Edebiyat Fakültesi	6660
Mühendislik-Mimarlık Fakültesi	5752
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	4308
Mesleki Eğitim Fakültesi	3525
Hukuk Fakültesi	1978
İletişim Fakültesi	1556
Ziraat Fakültesi	1241
Teknik Eğitim Fakültesi	1155
Meram Tıp Fakültesi	910
Veteriner Fakültesi	846
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu	814
Konya Sağlık Yüksekokulu	770
İlahiyat Fakültesi	525
Selçuklu Tıp Fakültesi	412
Diş Hekimliği Fakültesi	329
Güzel Sanatlar Fakültesi	251
Konservatuar	107
Toplam	39457

Kaynak: Selçuk Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı, 2008-2009 Eğitim-Öğretim Dönemi Öğrenci İstatistikleri.

Bu evren içerisinde örneklem büyüklüğünü belirlemek amacıyla Erdoğan'ın (2003: 440) hazırladığı bir tablodan yararlanılmıştır. Buna göre güven düzeyi %95, örneklem hatası $H = \pm 0,05$ ve oranlar $p=0,5$ ve $q=0,5$ için örneklem büyüklüğü 384 olmalıdır. Bu çalışmada da, bu güven aralığında 550 öğrenciye anket dağıtılması uygun görülmüş, geri dönen 500 ankettense sağlıklı bir ölçüme imkan verecek olan 480 tanesinin araştırmada kullanılmasına karar verilmiştir. Anketler dağıtılırken de, örneklemin evreni temsil yeteneğini artırabilmesi adına fakülte ve yüksekokulların öğrenci sayıları göz önünde bulundurulmuş ve anketler bu şekilde dağıtılmıştır. Anketlerin fakülte ve yüksekokullara göre dağılımı Tablo 2'deki gibidir.

Tablo 2: Fakülte ve Yüksekokul Bazında Araştırmaya Dahil Edilen Anket Sayısı

Fakülte	Uygulanan Anket Sayısı
Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi	94
Fen Edebiyat Fakültesi	75
Mühendislik-Mimarlık Fakültesi	66
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	49
Mesleki Eğitim Fakültesi	40
Hukuk Fakültesi	22
İletişim Fakültesi	18
Ziraat Fakültesi	14
Teknik Eğitim Fakültesi	13
Meram Tıp Fakültesi	10
Veteriner Fakültesi	10
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu	10
Konya Sağlık Yüksekokulu	10
İlahiyat Fakültesi	10
Selçuklu Tıp Fakültesi	10
Diş Hekimliği Fakültesi	10
Güzel Sanatlar Fakültesi	10
Konservatuar	9
Toplam	480

Çalışma kapsamında oluşturulan anket formları Şubat 2009 tarihinde dağıtılmış ve aynı ay içerisinde toplanmıştır. Anketler çalışmaya dahil edilen fakülte ve yüksekokullardaki öğretim üyelerinin de yardımları ile öğrencilere dağıtılmış çalışma kapsamındaki örneklem grubunda hiç kimse ankete katılmak için zorlanmamıştır. Ankette bulunan maddeler, sayısal veriler halinde kodlanarak SPSS 13.00 (Statistical Package for Social Sciences) programıyla analiz edilmiştir.

3.2. Örneklem Grubunun Demografik Özelliklerinin Analizi

Çalışmada öğrencilerin cinsiyet, yaş, mezun olunan lise, sınıf, akademik ortalama, memleket ve kaldığı yere ilişkin bilgiler tek tek tabloleştirilmektense, daha bütüncül bir bakışa imkan tanıdığı için tüm bu verilerin tek bir tabloda sunulması uygun görülmüştür. Buna göre ankete katılan öğrencilerin %52,3'ü bayan, %47,7'si de erkektir. Bu açıdan örneklemin cinsiyet açısından dengeli bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yaş dağılımına gelince; büyük bir kısmının (%59) 20-22 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Araştırmaya dahil edilen öğrencilerin %54,2'sinin düz lise mezunu olduğu görülmektedir. Ankete katılan öğrencilerin sınıf bazında dağılımına gelince birinci sınıf öğrencilerinin değerlendirmeye dahil edilmediği bu araştırmada öğrencilerin %25,2'si ikinci sınıf, %34,8'i üçüncü sınıf, %30,6'sı dördüncü sınıf ve %9,4'ü ise beş ve üstü sınıf öğrencisidir.

Tablo 3: Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerinin İncelenmesi

	Sayı (N=480)	(%)
Cinsiyet		
Bayan	251	52,3
Erkek	229	47,7
Yaş		
17-29	43	9,0
20-22	284	59,2
23-35	132	27,5
26 ve üstü	21	4,4
Mezun Olunan Lise		
Düz Lise	260	54,2
Meslek Lisesi	54	11,3
İmam Hatip lisesi	9	1,9
Anadolu Lisesi	136	28,3
Kolej	14	2,9
Diğer	7	1,5
Sınıfı		
İkinci	121	25,2
Üçüncü	167	34,8
Dördüncü	147	30,6
Beş ve üstü	45	9,4
Akademik Ortalama		
0,00-1,99	50	10,4
2,00-2,99	206	42,9
3,00-4,00	224	46,7
Memleket		
Konya	99	20,6
Konya değil	381	79,4
Kaldığı Yer		
Yurtta	159	33,1
Ailele birlikte evde	87	18,1
Arkadaşımlla beraber evde	217	45,2
Tek başıma evde	17	3,5

Öğrencilerin akademik ortalamalarına gelince; ankete katılan öğrencilerin %10,4'nün ortalaması 0,00-1,99 arasındayken, %42,9'nun ortalaması 2,00-2,99 arasında ve %46,7'sinin ortalaması ise 3,00-4,00 arasında yani bizim ölçütümüze göre başarılı olarak değerlendirdiğimiz aralıkta yer almaktadır. Ortalamaları bu şekilde belirlenen öğrencilerin %20,6'sı Konya'lı iken %79,4'ü üniversite eğitimi için Konya dışından başka yerleşim yerlerinden Selçuk Üniversitesi'ne gelmiştir. Yine ankete katılan öğrencilerin %3,5'i tek başına evde kalırken, %18,1'i ailesiyle birlikte evde, %33,1'i yurtdışı, %45,2'si ise arkadaşları ile birlikte evde kalmaktadır.

3.3. Öğrencilerin Sosyal Sermaye Düzeylerinin Analizi

Çalışmada sosyal sermayenin literatürde genel kabul gören farklı boyutlarını ölçmeye yönelik sorular ankete dahil edilmiştir. Söz konusu soruların analizinden hareket edildiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır.

3.3.1. Öğrencilerin Katılım, Gönüllülük, Sosyal Adanmışlık ve Sorumluluk Düzeylerinin Analizi

Bu amaçla çalışmaya dahil edilen sosyal sermayenin boyutlarından ilki öğrencilerin katılım ve gönüllülük düzeyleridir. Söz konusu düzey, sosyal sermayeyi ölçmeye yönelik çalışmalarda sıklıkla kullanılan göstergelerdendir. Öğrencilerin katılım düzeylerini ölçmeye yönelik olarak sorulan ilk soru, onların "*herhangi bir öğrenci topluluğuna üye olup olmadıkları*" şeklindedir. Öğrencilerin bu husustaki katılım düzeylerinin bir hayli düşük olduğu gözlenmektedir ki öğrencilerden sadece %24,4'ü bir öğrenci topluluğuna üyeyken, %75,6'sı herhangi bir topluluğa üye olmadığını ifade etmektedir. Öğrencilerin katılım düzeyini ölçmeye yönelik bir diğer soru ise, "*herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olup olmadıkları*" bağlamında sorulmuştur. Öğrenci toplulukları ile kıyaslandığında buradaki katılım oranının daha düşük olduğu görülmektedir ki; öğrencilerin %12,9'u bir sivil toplum kuruluşuna üye olduğunu söylerlerken, %87,1 gibi büyük bir oranı da herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olmadığını belirtmektedir.

Katılımla ilişkilendirilen bir başka hususta, öğrencilerin siyasi partilere üyelikleridir. Katılımla ilişkilendirilen diğer iki hususla kıyaslandığında en düşük katılım yüzdesi (%95) burada karşımıza çıkmaktadır ve öğrencilerin yalnızca %5,0'ı bir siyasi partiye üye olduğunu ifade etmektedir. Öğrencile-

rin herhangi bir oluşum etrafında biraraya gelerek toplumsal bir soruna çözüm üretme yüzdeleri düşük olmakla birlikte, soru bireysel düzlemde yeniden formüle edilip sorulduğunda katılım oranının arttığı görülmektedir. Şöyle ki, öğrencilere “*son bir yıl içerisinde toplumsal fayda üretecek herhangi bir aktiviteye katılıp katılmadıkları*” sorulduğunda, öğrencilerin %57,9’u böyle bir aktivite içinde yer aldığını, %42,1’i ise böylesi aktivitelere katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Katılım için verilen yüzde yüksek olmamakla birlikte, öğrencilerin herhangi bir birlikteliğe üye olmaktan imtina ettikleri düşünüldüğünde yine de katılımın yüksek olduğu düşünülebilir.

Toplumsal fayda üretecek bir aktiviteye katılıp katılmadıkları sorulan öğrencilere yöneltilen bir başka soru ise, “*toplumsal fayda üretecek bir projeye zaman ya da para ayırıp ayıramayacakları*” noktasında yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplar incelendiğinde öğrencilerin %22,3’nün zamanını, %8,3’nün parasını, %1,7’sininse hem zamanını hem de parasını böylesi bir proje için harcayabileceğini ifade ettiği görülmektedir. Toplumsal fayda üretecek bir aktiviteye zamanını ayıramayacağını söyleyenlerin oranı %1,5, parasal yardımda bulunamayacağını söyleyenlerin oranı %0,8, ne zamanını ne de parasını harcayamayacağını ifade edenlerin oranı %1,7, zaman ayırabileceğini ama parasını harcayamayacağını söyleyenlerin oranı %6,0 olarak tespit edilmiştir. Bu hususta herhangi bir fikri olmayanların oranı ise %11,5’dir. Burada da bir oydaşma halinde olmasa da öğrencilerin toplumsal bir mesele için zaman ayırma noktasında istekli oldukları görülmektedir.

Tablo 4: Öğrencilerin Katılım, Gönüllülük, Sosyal Adanmışlık ve Sorumluluk Düzeylerinin Ölçülmesi

	Sayı (n=480)	(%)
Öğrenci Topluluğuna Üyelik		
Evet	117	24,4
Hayır	363	75,6
Sivil Toplum Kuruluşlarına Üyelik		
Evet	62	12,9
Hayır	418	87,1
Siyasi Partilere Üyelik		
Evet	24	5,0
Hayır	456	95,0
Toplumsal Faydası Olan Aktiviteye Katılım		
Evet	278	57,9
Hayır	202	42,1
Toplumsal Faydası Olan Bir Projeye Zaman-Para Harcama		
Zamanımı harcamam	7	1,5
Zaman ayırım	107	22,3
Paramı harcamam	4	0,8
Parasal destekte bulunurum	40	8,3
Hem zamanımı hem paramı harcarım	189	39,4
Zamanımı ve paramı harcamam	8	1,7
Zamanımı ayırım ama paramı harcamam	29	6,0
Fikrim yok	55	11,5
Toplum Yararına Bir Konu Hakkında Yardım Talebinde Bulunma		
Hiç	346	72,1
Birkez	62	12,9
Beş defadan az	50	10,4
Beş defadan fazla	22	4,6
Toplumsal Aktivitelere Gönüllü Katılınacağını Düşünme		
Kesinlikle katılmıyorum	5	1,0
Katılmıyorum	73	15,2
Kararsızım	139	29,0
Katılıyorum	192	40,0
Kesinlikle katılıyorum	71	14,8

Toplumsal bağlamda katılımı ilişkilendirilerek sorulan bir başka soru da öğrencilerin “çevresindekilerle ortak olarak toplum yararına bir konu hakkında kamu kurumlarından ya da politik liderlerden yardım talebinde bulunmaları” bağlamında sorulmuş, böylesi bir girişimin sıklık derecesi ölçülmek istenmiştir. Öğrencilerin %72,1 gibi çok büyük bir yüzdesi böylesi bir girişimde hiç bulunmadıklarını ifade ederlerken, %12,9’u bir kez, %10,4’ü beş defadan az, yalnızca %4,6’sı ise beş defadan fazla böylesi bir girişim içerisinde yer aldıklarını belirtmişlerdir.

İnsanları toplumsal fayda üreten bir eyleme yönelten güdünün ne olduğunu öğrenmek amacıyla öğrencilere yöneltilen soru ise iki farklı şekilde kurgulanmış; bu soruların ilkinde öğrencilere, “çevrenizdeki insanlar toplumsal aktivitelere gönüllü bir biçimde katılır ya da yardımını esirgemez” ifadesine ne ölçüde katıldıkları sorulmuştur. Sorunun farklı kurgusunda ise gönüllülük vurgusundan değil, bir yaptırımın varlığından hareket edilmiş ve öğrencilere “insanlar cezalandırılma ya da eleştirilme kaygısı olmazsa toplumsal aktivitelere gönüllü olmaz ya da katılmaz” ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur.

Tablo 4 Devam: Öğrencilerin Katılım, Gönüllülük, Sosyal Adanmışlık ve Sorumluluk Düzeylerinin Ölçülmesi

Toplumsal Aktivitelere Cezalandırılma ya da Eleştirilme Kaygısıyla Katılmacağımı Düşünme		
Kesinlikle katılmıyorum	43	9,0
Katılmıyorum	140	29,2
Kararsızım	135	28,1
Katılıyorum	124	25,8
Kesinlikle katılıyorum	38	7,9
Genel Seçimlere Katılım		
Evet	295	61,5
Hayır	185	38,5

Bu sorulardan ilkinde öğrencilerden %54,8’i katıldıklarını ifade etmişlerdir ki, onlara göre insanları böylesi eylemlere sevk eden şey “gönüllü-

lük”tür. Buna katılmayan öğrencilerin oranına gelince; öğrencilerin %16,2’si bu ifadeye katılmamaktadırlar. Öğrencilerin %29,0 gibi nispeten büyük bir oranı da bu hususta kararsız kaldıklarını ifade etmektedirler. İnsanların cezalandırılma ya da eleştirilme gibi kaygılardan hareketle toplumsal aktivitelere katıldıklarını düşünen öğrencilerin yüzdesi ise %33,7, bu hususa katılmayanların oranı %38,2, bu hususta kararsız kaldıklarını ifade edenlerin oranı ise %7,9 şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Öğrencilerin toplumsal düzeydeki katılımları siyasi katılım eksenine çekildiğinde katılım oranında bir artış göze çarpmaktadır. Öğrencilerin %61,5’i son genel seçimlerde oy kullandıklarını ifade ederlerken, %38,5’iyse genel seçimlere katılmadıklarını belirtmektedir. Bu, herhangi bir birliktelik içerisinde toplumsal meselelere çözüm üretme noktasında düşük bir katılım sergileyen öğrencilerin ülkenin yönetimi hususunda daha katılımcı bir tavır sergiledikleri anlamına gelmektedir. Yine seçimlere katılımın bireysel bir faaliyet olduğu, herhangi bir birliktelik içinde yer almayı gerektirmediği de düşünüldüğünde öğrencilerin kolektif eylemlerden ziyade bireysel katılımlara daha yakın oldukları da söylenebilir. Pek tabi genel seçimlere katılımın bir sorumluluğun yerine getiriliş şekli olduğu düşünüldüğünde de öğrencilerin toplumsal aktivitelerde olmadığı kadar bu hususta sorumlu davrandıkları da buradan çıkarılabilecek sonuçlar arasındadır.

3.3.2. Öğrencilerin Güven Düzeylerinin Analizi

Güvene ilişkin sorular da sosyal sermaye ölçümlerinde sıklıkla kullanılan göstergelerden birisi olarak karşımıza çıkar. Çalışmada da öğrencilerin güven düzeylerini ölçme amacıyla güvene ilişkin sekiz farklı soru yöneltilmiştir. Bu sorulardan ilki, *“Diğer insanlarla olan ilişkilerinizde çoğu insana güvenebileceğini mi, yoksa onlarla olan ilişkilerinizde dikkatli olunması gerektiğini mi düşünüyorsunuz?”* şeklinde genel güveni ölçmeye yönelik, artık klasik hale gelmiş bir sorudur. Bu soru, literatürdeki pek çok çalışmada sosyal sermayeyle birebir ilişkilendirilmekte ve diğer göstergeler olmaksızın sadece buradan elde edilecek bir değer düşük ya da yüksek olmasıyla sosyal sermayenin düşüklüğünden ya da yüksekliğinden söz edilebilmektedir. Bu soruya öğrencilerin vermiş oldukları yanıt incelendiğinde, diğer insanlarla olan ilişkilerde dikkatli olunması gerektiğini düşünen öğrencilerin oranı %83,8, güvenebileceğini düşünenlerin oranı %11,9 ve bu hususta kararsız kalanların oranı da %4,4 olarak ortaya çıkmaktadır. Bu, öğrencilerin genel güven düzeylerinin bir hayli düşük olduğu anlamına gelmektedir ki veriler

Türkiye genelindeki düşük güven düzeyiyle de paralel bir durum arz etmektedir. Bu bağlamda Dünya Değerler Araştırması kapsamında 1990 ve 1997 yıllarında Türkiye’de de yürütülen bir çalışmada toplumun birbirine duyduğu güveni ölçebilmek amacıyla insanlara: “Sizce, genelde insanların çoğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla herhangi bir ilişki kurarken veya iş yaparken hiçbir zaman dikkati elden bırakmamak mı gerekir?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu soruya “genelde insanların çoğuna güvenilebilir” cevabını verenlerin Türkiye’deki oranı sadece %10’ken, insanlara güvenilmemesi gerektiğini düşünenlerin oranı ise %90 gibi büyük bir yüzdeye ulaşmaktadır. Bu oranla Türkiye, 1990 Dünya Değerler Araştırması’na katılan 43 ülke arasında sondan ikinci sıradayken, 1997 araştırmasında ise zaten oldukça düşük olan bu oran bir miktar daha azalarak %6.5 oranına inmiştir (Esmer, 1999: 22-23). Paxton’a göre (aktaran Field, 2006: 95), “tek bir grup içerisindeki” sosyal sermaye, “topluluk seviyesindeki” sosyal sermaye ile pozitif bir ilişkiye sahip olmak zorunda değildir. Paxton’un ifadesinde haklılık payı olmakla birlikte güven denilen şey genelden etkilenen bir nitelik taşımaktadır. Türkiye genelindeki düşük güven düzeyi öğrenciler bağlamında ortaya çıkan düşük güven seviyesini kanımızca açıklayabilme gücüne sahiptir.

Genel güven düzeyi oldukça düşük çıkan öğrencilere ayrıca yine güvenle ilişkilendirilerek sorulan bir başka soru da “*aynı sınıf, ırk, din ya da etnik gruptan insanlara ne kadar güvendikleri*” şeklinde yöneltilmiştir. Bu soruya çok-çok fazla şeklinde yanıt veren öğrencilerin oranı %13,6, oldukça az ya da hiç diyenlerin oranı %16,3, ne az ne de çok güvendiklerini ifade edenlerin oranı ise %70,2 olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 5: Öğrencilerin Güven Düzeyinin Ölçülmesi

	Sayı (n=480)	(%)
Genel Güven Düzeyi		
Çoğu insana güvenilebileceğini	57	11,9
Dikkatli olunması gerektiğini	402	83,8
Fikrim yok	21	4,4
Aynı Sınıf/Irk/Din/ ya da Etnik Gruptaki İnsanlara Güven Düzeyi		
Oldukça az ya da hiç	20	4,2

Az	58	12,1
Ne az ne de çok	337	70,2
Çok	57	11,9
Çok fazla	8	1,7
Farklı Sınıf/İrk/Din/ ya da Etnik Gruptaki İnsanlara Güven Düzeyi		
Oldukça az ya da hiç	54	11,3
Az	108	22,5
Ne az ne de çok	298	62,1
Çok	13	2,7
Çok fazla	7	1,5
Bir Sırdaşın Varlığı		
Evet	417	86,9
Hayır	63	13,1
Yaşanan Kentteki İnsanlara Güven Düzeyi		
Oldukça az ya da hiç	50	10,4
Az	92	19,2
Ne az ne de çok	276	57,5
Çok	60	12,5
Çok fazla	2	0,4
Çevrenin Güven Düzeyi		
Oldukça az ya da hiç	28	5,8
Az	93	19,4
Ne az ne de çok	166	34,6
Çok	163	34,0
Çok fazla	30	6,3

Aynı soru öğrencilere bu kez de “*farklı sınıf, ırk, din ya da etnik gruptan insanlara ne kadar güvendikleri*” şeklinde sorulduğundaysa öğrencilerin yalnızca %4,2’si bu soruya çok-çok fazla şeklinde, %33,8’i ise oldukça az ya da hiç şeklinde yanıt vermektedirler. Farklı sınıf, ırk, din ya da etnik gruptan insanlara ne az ne de çok güvendiklerini ifade edenlerin oranı ise %62,1’dir. Bu bağlamda aynılıklar söz konusu olduğunda nispeten artan güven düzeyinin, farklılıklar devreye girdiğinde düştüğü görülmektedir. Ancak yine de bu

rakamlar güvensizliğin ardında yatan nedeni açıklamaya yeterli olamamaktadır. Çünkü öğrencilerin büyük bir bölümünün aynı sınıf, ırk, din ya da etnik gruptan olanlara dahi çok büyük bir güven duygusu beslemedikleri, %70,2'lik bir oranda öğrencinin besledikleri güvenin ölçüsünü “ne az ne de çok” yani tam değil şeklinde ifade ettikleri görülmektedir. Kanımızca güven denilen şey ya vardır ya da yoktur, dolayısıyla bu oranı da olumsuz değerlendirmek mümkündür. Bu nedenle öğrencilerinin güvensizliklerinin nedenini ırksal, dinsel, sınıfsal ya da etnik yapıdaki bir farklılaşmadan ziyade başka hususlarda aramak daha doğru olacaktır.

Güvenmediklerini söyleyen öğrencilere güvenle ilişkili yöneltilen bir başka soruya, “*bir sırdaşlarının bulunup bulunmadığı*” şeklinde yöneltilmiştir. Sır saklamak-güvenmek ve sır paylaşmak arasında bir ilişkinin bulunduğu düşünüldüğünde öğrencilerin %86,9'nun bir sırdaşa sahip olduklarını söylemeleri şaşırtıcı gelebilmektedir. Ancak genel güvenle, kısmi güven arasında bir fark olduğu ve kısmi güvenin genel güveni üretemeyeceği göz önünde bulundurulduğunda bu sonucun şaşırtıcı olmadığı söylenebilir. Yine öğrencilerin güven düzeylerinin farklı düzeylerde değişip değişmediğini anlamak amacıyla öğrencilere “*yaşadıkları kentteki insanlara ne derece güvendikleri*” sorulmuştur. Bu soruya çok-pek çok şeklinde yanıt verenlerin oranı %12,9, oldukça az ya da hiç diyenlerin oranı %29,6, ne az ne de çok diyenlerin oranı ise %57,5 olarak tespit edilmiştir. Yine bu bağlamda öğrencilerden, “*çevrelerinin suç ve şiddetten ne kadar uzak, yani ne kadar güvenli olduğunu*” belirtmeleri istendiğinde ise öğrencilerin %40,3'ü çok-çok fazla, %25,2'si az ya da oldukça az yanıtını verirlerken, öğrencilerin %34,6'sı da çevrelerini ne az ne de çok güvenli bulduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 5 Devam: Öğrencilerin Güven Düzeyinin Ölçülmesi

Kendini Emniyette Hissetme		
Hiç	208	43,3
Birazcık	13	2,7
Oldukça	144	30,0
Tümüyle	81	16,9
Son derece	34	7,1
Kurumsal Güven		
Üniversiteler	41	8,5
Yargı organları	49	10,2
Hükümet	25	5,3
Emniyet teşkilatı	86	17,9
Ordu	224	46,6
Siyasi partiler	15	3,2
Belediyeler	40	8,3

Benzer şekilde ama bu sefer daha genel bağlamda ve daha geniş bir ölçekte ama bu sefer kendini emniyette hissetme ile ilişkilendirilerek sorulan bir başka soru ise “*devletin sizi, ailenizi ve malvarlığınızı koruması noktasında kendinizi ne ölçüde emniyette hissediyorsunuz*” şeklinde yöneltilmiştir öğrencilere. Öğrencilerin %43,3’ü bu soruya hiç, %2,7’si birazcık, %30,0’i oldukça, %16,9’u tümüyle, %7,1’i ise son derece güvendiklerini ifade etmişlerdir. Yani aradaki derece farkı bir kenara bırakılacak olursa öğrencilerin %56,7’si devletin kendilerini emniyette hissettirdiklerini düşünmektedirler. En güvenilen kurum sorusuna gelince, öğrenciler bu soruya, daha önce bu konuda Türkiye’de yapılan araştırmalardaki sonuçlara benzer bir şekilde, en güvendikleri kurum olarak %46,6’lık bir oranla ordu cevabını vermektedirler. Sıralamada askeri teşkilatı, %17,9’luk bir oranla emniyet teşkilatı takip ederken, üniversiteler ise %8,5’lik bir oranla ankete dahil edilen kurumlar arasında %10,2 oranıyla en güvenilen kurumlar arasında üçüncü sırada yer alan yargının ardından dördüncü sırada yer almaktadır. Sıralamada en düşük yüzde ise %3,2’lik oranla siyasi partilere aittir, yani öğrencilerin tıpkı Türkiye genelinde olduğu gibi siyasetçilere besledikleri güven düzeyi bir hayli düşüktür.

Genel güven düzeyi ile ilgili analizlerde de ifade edildiği üzere sorulara ne az ne de çok diye yanıt verenleri de olumsuz algıladığımızda öğrencilerin yaşadıkları kentteki insanlara duydukları güven düzeyinin düşük olduğu ve çevrelerini de pek güvenli bulmadıklarını söyleyebiliriz. Kurumsal güvene gelince öğrencilerin yarısından fazlası (%56,7) kendileri, aileleri ve malvarlıklarını koruması hususunda devlete güvendiklerini ifade etmektedirler. En güvenilen iki kurumunsa ordu ve emniyet teşkilatı olması ise düşündürücü görünmektedir. Güven sorunu yaşayan insanların emniyeti ve güveni sağlamaya yönelik bu iki kuruma güvenmeleri, güvensizlik problemi yaşayan insanların güven arayışları olarak yorumlanabilir.

3.3.3. Öğrencilerin Özyeterlilik ve Kontrol Düzeylerinin Analizi

Sosyal sermaye literatüründe ölçme kriterleri arasında değerlendirilen bir başka hususta bireylerin özyeterlilikleriyle, hayatları ve gelecekleri üzerindeki kontrol düzeyleridir. Bu çerçevede öğrencilerin özyeterliliklerini ve kontrol düzeylerini ölçmek amacıyla sorulan ilk soru kendi kimlik algılarına yöneliktir. Öğrencilerden verilen skala üzerinden kendi kimliklerini nasıl algıladıklarını işaretlemeleri istenmiştir. Bu soruya öğrencilerin %61,0 gibi büyük bir yüzdesi “kim olduğumu oldukça net bir biçimde biliyorum” şeklinde yanıt verirken, %3,1’lik kesimi bu hususta bir fikri olmadığı, %35,9’da kendi kimliğini tanımlama noktasında kafasının karışık olduğu şeklinde cevap vermektedir. Yine öğrencilere, “*kendileriyle gurur duyup duymadıkları*” şeklinde bir başka soru daha yöneltilerek öğrencilerin özyeterlilik düzeyinin farklı bir boyutu ölçülmek istenmiştir. Bu soruya, yani kendileri ile duydukları gurura öğrencilerin verdikleri yanıtlara gelince; öğrencilerin %72,7’si gibi büyük bir yüzdesi kendisiyle gurur duyduğunu ifade ederken, %1,9’u kendisinden utandığını, %4,6’sı bu konuda bir fikri olmadığını, %20,8’i ise kendisinden ne utandığını ne de kendisiyle gurur duyduğunu dile getirmiştir.

Bu çerçevede öğrencilere yönlendirilen bir başka soru ise mutluluk düzeyleri ile ilgilidir. Bunu ölçmek amacıyla da öğrencilere “*genelde kendilerini ne kadar mutlu hissettikleri*” sorulmuştur. Öğrencilerin %74’ü kendilerini mutlu hissettiklerini ifade ederken, sadece %8,6’sı mutsuz olduğunu dile getirmiştir. Kendisini ne mutlu ne de mutsuz hissedenlerin oranı ise %15,8 olarak tespit edilirken, bu konuda fikir belirtmeyenlerin oranı ise %1,7’dir. Öğrencilere bu bağlamda yönlendirilen bir başka soru ise güzel bir geleceğe duydukları inançtır. Bunun için öğrencilerden “*gelecekte güzel*

şeyler beni bekliyor” ifadesine ne ölçüde katıldıklarını ifade etmeleri istenmiştir. Öğrencilerin %68’i gelecekte güzel şeylerin kendisini beklediğini düşündüğünü ifade ederken, yalnızca %5,4’ü karanlık bir tablo çizerek kendilerini güzel bir geleceğin beklediğine inanmadıklarını ifade etmişler, %26,7’si ise bu konuda kararsız kalmışlardır.

Tablo 6: Öğrencilerin Özyeterlilik ve Kontrol Düzeylerinin Ölçülmesi

	Sayı (n=480)	(%)
Kimlik Algısı		
Kim olduğum hakkında kafam oldukça karışık	16	3,3
Kim olduğum hakkında kafam birazcık karışık	37	7,7
Kim olduğum konusunda kafam ne net ne de karışık	50	10,4
Kim olduğum konusunda kafam birazcık net	69	14,4
Kim olduğumu oldukça net bir biçimde biliyorum	293	61,0
Fikrim yok	15	3,1
Kendiyle Gurur Duyma		
Gurur duyuyorum	266	55,4
Oldukça gurur duyuyorum	83	17,3
Ne gurur duyuyorum ne de utaniyorum	100	20,8
Utaniyorum	8	1,7
Oldukça utaniyorum	1	,2
Fikrim yok	22	4,6
Mutluluk Düzeyi		
Oldukça mutlu	140	29,2
Orta derecede mutlu	215	44,8
Ne mutlu ne de mutsuz	76	15,8
Orta derecede mutsuz	30	6,3
Oldukça mutsuz	11	2,3
Fikrim yok	8	1,7

Güzel Bir Geleceğe İnanç		
Kesinlikle katılmıyorum	10	2,1
Katılmıyorum	16	3,3
Kararsızım	128	26,7
Katılıyorum	162	33,8
Kesinlikle katılıyorum	164	34,2
Önemli Kararları Alabilme Gücü		
Yaşamınızı değiştirmeye tümüyle muktedir değilsiniz	31	6,5
Yaşamınızı değiştirmeye çoğunlukla muktedir değilsiniz	56	11,7
Ne muktedirsiniz ne değilsiniz.	50	10,4
Yaşamınızı değiştirmeye genelde muktedirsiniz	237	49,4
Yaşamınızı değiştirmeye tamamıyla muktedirsiniz	81	16,9
Fikrim yok	25	5,2

Öğrencilerin yaşamları üzerindeki kontrol güçlerini ölçebilmek için de kendilerine “yaşamlarını değiştirecek önemli kararları alabilme gücüne sahip olup olmadıkları” sorulmuştur. Öğrencilerin %66,3’ü kısmen veya tamamen kendi yaşamını değiştirebilecek önemli kararları alabilme gücüne sahip olduğunu ifade ederlerken, %18,2’si çoğunlukla ya da tümüyle buna muktedir olmadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin %10,4’ü ise bu konuda kendilerini ne muktedir görmekte ne de görmemektedir. Bu konuda fikir sahibi olmayan öğrencilerin oranı ise %5,2’dir. Sonuç itibarıyla; kontrol ve özyeterlilik göstergesinden hareket edildiğinde, katılım ve güven boyutlarının aksine, öğrencilerin her iki açıdan da yüksek değerlere sahip oldukları görülmektedir.

3.3.4. Öğrencilerin İletişim ve Girişkenlik Yeteneklerinin Analizi

İletişim yeteneği ve girişkenliğe ilişkin veriler de sosyal sermaye ölçümlerinde kullanılan ölçütlerdendir. Söz konusu iki özellik de var olması halinde öğrencilerin ağ kurma davranışlarını etkileyecek, onların ağ alanlarının genişlemesine, ağlarının büyümesine ve ağdaki farklılığın artmasına neden olacak bu da öğrencilerin sosyal sermaye seviyeleri üzerinde pozitif bir etki yaratacaktır.

Tablo 7: Öğrencilerin İletişim ve Girişkenlik Yeteneklerinin Ölçülmesi

	Sayı (n=480)	(%)
İletişim Yeteneği		
İnsanlarla rahat ilişki kurarım	344	71,7
Bu konuda sıkıntı yaşıyorum	101	21,0
Fikrim yok	35	7,3
İletişimin Gücüne İnanma		
Kesinlikle katılmıyorum	4	,8
Katılmıyorum	4	,8
Kararsızım	60	12,5
Katılıyorum	175	36,5
Kesinlikle katılıyorum	237	49,4
Aktivite Sıklığı		
Hemen hemen her gün	26	5,4
Haftada birkaç kez	123	25,6
Her hafta sonu	79	16,5
İki haftada bir	114	23,8
Ayda bir	137	28,5
Hiç	1	,2
Aktivitelerin Kiminle Yapıldığı		
Aile üyeleri ya da çok yakın arkadaşlar	312	65,0
Aynı din, eğitim, sınıf, cinsiyet etnik yapıdan insanlar	117	24,4
Farklı din, eğitim, sınıf, cinsiyet, etnik yapıdan insanlar	51	10,6

Bu nedenle öğrencilerden öncelikle “*kendi iletişim yeteneklerini nasıl gördüklerini*” açıklamaları istenmiştir. Buna göre öğrencilerin %71,7’si insanlarla rahat iletişim kurabildiğini söylerken, %21,0’ı bu konuda sıkıntılar

yaşadığını belirtmiş, %7,3'ü ise bu hususta bir fikir belirtmemiştir. Bu bağlamda öğrencilere ayrıca *“iletişimin sorunları çözmeye en iyi yol olduğu”* ifadesine ne derecede katıldıkları sorulmuştur. Öğrencilerin %85,9 gibi büyük bir oranı bu ifadeye katılmakta, yani iletişimin sorunları çözmenin en iyi yolu olduğunu düşünmektedirler.

Sosyal sermayenin girişkenlik boyutu ise yine iki soru aracılığıyla ölçülmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin çeşitli aktivitelere katılım sıklığı ve bu aktiviteleri kiminle gerçekleştirdikleri bu çerçevede öğrencilere sorulan sorulardır. Öğrencilerin, *“bir ay içerisinde grup halinde çeşitli aktivitelere ne sıklıkla katıldıkları”* sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında; öğrencilerin %5,4'ü hemen hemen her gün, %25,6'sı haftada bir kaç kez, %16,5'i her hafta sonu, %23,8'i iki haftada bir, %28,5'i ayda bir sıklıkla bu tip aktivitelere katıldıklarını ifade etmektedirler. Yine bu soruyla bağlantılı olarak öğrencilere, *“bu aktiviteleri ağırlıklı olarak kimlerle gerçekleştirdikleri”* sorulmuş, öğrencilerin %65,0'ı aile üyeleri ya da çok yakın arkadaşlardan oluşan bir grupta, %24,4'ü aynı din, eğitim, sınıf, cinsiyet ve etnik yapıdan oluşan insanlardan oluşan bir grupta, %10,6'sı farklı din, eğitim, sınıf, cinsiyet ve etnik yapıdan oluşan insanlardan oluşan bir grupta bu aktiviteleri gerçekleştirdiğini ifade etmektedir. Tüm bu söylenenlerden öğrencilerin iletişim yeteneklerinin ve iletişime olan inançlarının çok yüksek olduğu sonucuna ulaşabiliriz. Yine bulgular göstermektedir ki öğrencilerin %46,5'i bir hafta içerisinde sıklık derecesi değişmekle birlikte (hemen hemen her gün, haftada bir kaç kez ve her hafta sonu) grup halinde çeşitli aktivitelere katılmaktadır. Bu öğrencilerin ağlarını genişletmesi açısından faydalı gölmekle birlikte öğrencilerin ağda farklılaşma oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Yani öğrencilerin %65,0'ı aile üyeleri ya da çok yakın arkadaşları ile bu aktiviteleri gerçekleştirmekte, dolayısıyla homojen bir ağ yapısı ortaya çıkmaktadır.

3.3.5. Öğrencilerin Farklılaşma ve Farklılıklara Hoşgörü Düzeylerinin Analizi

Sosyal sermaye teorileri ağ yapılarındaki farklılaşmanın beraberinde daha fazla bağlantıyı getireceğini bunun da daha fazla sosyal sermaye ile sonuçlanacağını iddia etmektedir. Söz konusu şeyin gerçekleşebilmesi farklılıkların hoşgörüsü ile karşılandığı bir iklime ihtiyaç duyacaktır. Bu bağlamda da öğrencilerin hem çevrelerinin farklılaşma düzeyi hem de farklılıklara karşı tavırları ölçülmek istenmiştir. *“Çevrelerinin farklılaşma derecelerini”*

ifade etmeleri istenilen öğrencilerden %7,9'u çevrelerinin gelir durumu, statü, etnik yapı, din, politik inanç gibi faktörler göz önünde bulundurulduğunda büyük ölçüde farklı olduğunu ifade ederken, %21,5'i oldukça farklı %27,9'u ne farklı ne aynı, %27,9'u çok az farklı, %10,8'i oldukça aynı olduğunu ifade etmektedirler.

Bu soruyla bağlantılı olarak öğrencilere sorulan bir diğer soru ise, “*bu farklılaşmanın herhangi bir probleme neden olup olmayacağı*” şeklindedir. Öğrencilerin çok büyük bir yüzdesi (%65,2) söz konusu farklılığının herhangi bir probleme neden olmayacağını düşünürken, %34,8'i ise bu farklılaşmanın bir probleme neden olacağını düşünmektedir. Yine bu bağlamda sorulan bir başka soru ise söz konusu “*farklılaşmanın bir çatışmaya dönüşme ihtimali taşıyıp taşımadığı*” yönündedir. Bir önceki sorudaki oranlara yakın bir biçimde öğrencilerin %60,6'sı söz konusu farklılaşmanın herhangi bir çatışmayla sonuçlanmayacağını düşündüklerini ifade ederlerken, %39,4 ise farklılaşmanın çatışmaya dönüşme ihtimali taşıdığını düşünmektedirler. Yani sonuç itibarıyla öğrencilerin büyük bir kısmı çevrelerinin gelir durumu, statü, etnik yapı, din, politik inanç gibi faktörler bakımından farklılaştığını ifade etmekle birlikte, bu farklılaşmanın herhangi bir probleme ya da çatışmaya neden olmayacağını düşünmektedirler.

Tablo 8: Öğrencilerin Farklılaşma ve Farklılıklara Hoşgörü Düzeylerinin Ölçülmesi

	Sayı (n=480)	(%)
Farklılaşma Düzeyi		
Büyük ölçüde farklı	38	7,9
Oldukça farklı	103	21,5
Ne farklı ne de aynı	134	27,9
Çok az farklı	134	27,9
Oldukça aynı	52	10,8
Fikrim yok	19	4,0

Farklaşmanın Herhangi Bir Probleme Neden Olacağı Düşüncesi		
Evet	167	34,8
Hayır	313	65,2
Farklaşmanın Çatışmaya Dönüşebileceği Düşüncesi		
Evet	189	39,4
Hayır	291	60,6

3.4. Öğrencilerin Bağlantıların, İlişkilerin ve Birlikteliklerin Gücünü Algılama Düzeylerinin Analizi

Öğrencilere sosyal sermayenin çeşitli boyutlarını ölçmek amacıyla sorulara ilaveten “*bağlantılarını, ilişkilerini ya da birlikteliklerini bir sermaye olarak algılayıp algılamadıkları*” da sorulmuştur. Öğrencilerin %75,4’ü bu ifadeye katıldıklarını söylemekte, yani bağlantıların, birlikteliklerin ve ilişkilerin sermaye değeri taşıdığını düşünmektedirler.

Yine öğrencilere bu bağlamda, “*başarılı olmak için bir takım bağlantılara sahip olmanın gerekliliğine inanıp inanmadıkları*” sorulmuştur. Öğrencilerin %74,6’sı başarı için bu tip bağlantıların gerekli olduğunu düşünürken, yalnızca %9,2’si bu bağlantıların gerekli olmadığını düşünmektedir. Bu konuda kararsız kalan öğrencilerin oranı ise %16,3’dür. Öğrencilere ayrıca “*başarılı olmak için çeşitli bağlantılara yatırım yapıp yapmayacakları*” da sorulmuştur. Öğrencilerin %42,9’u bağlantılara yatırım yapacağını, %19,1’i yapmayacağını belirtirken, %27,7’si ise bu hususta kararsız kalmışlardır. Sonuç itibarıyla öğrencilerin büyük bir kısmı (%75,4)’ü bağlantıların, birlikteliklerin ve ilişkilerin sermaye değerini kabul etmekte, yine büyük bir yüzdesi (%74,6) başarı için bağlantıların gerekliliğine inanmakta ancak bağlantılara yatırım yapma konusuna gelindiğinde oran düşmektedir (%42,9).

Tablo 9: Öğrencilerin Farklılaşma ve Farklılıklara Hoşgörü Düzeylerinin Ölçülmesi

	Sayı (n=480)	(%)
Bağlantıları, İlişkileri ve Birlikleri Sermaye Olarak Görme		
Kesinlikle katılmıyorum	8	1,7
Katılmıyorum	31	6,5
Kararsızım	79	16,5
Katılıyorum	197	41,0
Kesinlikle katılıyorum	165	34,4
Başarı İçin Çeşitli Bağlantılara Sahip Olmanın Gerekliliğine İnanma		
Kesinlikle katılmıyorum	11	2,3
Katılmıyorum	33	6,9
Kararsızım	78	16,3
Katılıyorum	188	39,2
Kesinlikle katılıyorum	170	35,4
Başarı İçin Çeşitli Bağlantılara Yatırım Yapma		
Kesinlikle katılmıyorum	27	5,6
Katılmıyorum	65	13,5
Kararsızım	133	27,7
Katılıyorum	161	33,5
Kesinlikle katılıyorum	93	19,4

4. Sonuç

Netice itibariyle örneklemin sosyal sermaye düzeyi literatürdeki genel eğilime uyularak sadece katılım ve güven boyutlarından hareketle değerlendirilecek olursa, öğrencilerin sosyal sermaye düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılabacaktır. Ancak ne var ki, yukarıda da belirtildiği üzere, sadece güven ya da katılım düzeyinden hareketle sosyal sermayeyi ölçmeye kalkışmak zayıf bir ölçüm olarak kabul edilmektedir. Yani sosyal sermaye ister kolektivitenin, isterse de bireylerin bir özelliği olarak ele alınsın sosyal sermaye ölçümleri, mümkün olduğu kadar sosyal sermayenin diğer boyutlarını da kapsayıcı olmalıdır. Sosyal sermayenin diğer boyutları da analize dahil edildiğinde, öğrencilerin genel itibariyle yüksek özyeterlilik, kontrol ve iletişim düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Ağdaki farklılaşma düzeyleri düşük dahi olsa öğrencilerin farklılaşmaya duydukları hoşgörü düzeyleri de yüksektir. Dolayısıyla sadece iki göstergeden hareket edildiğinde sosyal sermayelerinin düşük olduğunu söyleyebileceğimiz öğrencilerin diğer boyutlar analize dahil edildiğinde sosyal sermaye düzeyleri yükselmektedir. Bu veriler Türkiye genelinde de katılım ve güven düzeyinin düşük olduğu gerçeği ile birleşince, hem bu konuyu daha ileri boyutlarda analiz eden çalışmalara hem de çözüme yönelik önerilere duyulan ihtiyaç bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Ancak ne var ki, bu çalışmanın kapsamı mevcut durumun analizinden ibaret olduğu için burada böyle bir çabaya girilmemiş, çözüme yönelik tartışmalar başka çalışmalara bırakılmıştır.

Çalışmada örneklemin sosyal sermaye profillerinin çıkarılmasına ilaveten yine kendilerine yöneltilen sorular aracılığıyla bu çalışmada sermayenin bir çeşidi olarak değerlendirilen bağlantıları, ilişkileri ve birliktelikleri nasıl algıladıkları da analiz edilmek istenmiştir. Verilen cevaplar göstermektedir ki, öğrencilerin büyük bir kısmı (%75,4)'ü bağlantıların, birlikteliklerin ve ilişkilerin sermaye değerini kabul etmekte, yine büyük bir yüzdesi (%74,6) başarı için bağlantıların gerekliliğine inanmakta ancak bağlantılara yatırım yapma konusuna gelindiğindeyse bu oran düşmektedir (%42,9). Söz konusu oranlar da sosyal sermaye ile ilgili gelecekte yapılacak araştırmalar için önemli bir veri niteliği taşımaktadır.

Kaynakça

- Adam, Frane ve Borut Rončević (2003), "Social Capital: Recent Debates and Research Trends", *Social Science Information*, (4282), ss. 155-183.
- Altan, Rıfat (2007), "Sosyal Sermaye ve Kalkınma", *Türk İdare Dergisi*, Sayı 455, Haziran.
- Bourdieu, Pierre ve Loic J. D. Wacquant (2003), *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, Çev. Nazlı Öktem, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Coleman, James (1988), "Social Capital in the Creation of Human Capital", *The American Journal of Sociology*, Vol. 94, ss. 95-120.
- Field, John (2006), *Sosyal Sermaye*, Çev. Bahar Bilgen ve Bayram Şen, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Grootaert, Christiaan (1998), *Social Capital: The Missing Link?*, Social Capital Initiative Working Paper, No: 3.
- Narayan, Deepa ve Michael F. Cassidy (2001), "A Dimensional Approach to Measuring Social Capital: Development and Validation of a Social Capital Inventory", *Current Sociology*, 49 (2), ss. 59-102.
- National Statistics (2001), *Social Capital A Review of the Literature*, Social Analysis and Reporting Division Office for National Statistics.
- Oyen, Else (2002), "Social Capital Formation as a Poverty Reducing Strategy?", *Social Capital and Poverty Reduction: Which Role for The Civil Society Organizations and The State*, UNESCO.
- Selçuk Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı, 2008-2009 Eğitim-Öğretim Dönemi Öğrenci İstatistikleri
- Woolcok, Michael (1998), "Social Capital and Economic Development: Toward a Theoretical Synthesis and Policy Framework", *Theory and Society*, 27, ss. 151-208.
- www.gnudung.com, (10.08.2008)